

Sporkehout in de tuin

Sporkehout, bij velen beter bekend onder de oude naam Vuilboom, is een aantrekkelijke nectarplant voor allerlei insecten. Bovendien is het de voedselplant van de rupsen van de Citroenvlinder en het Boomblauwtje. Deze plant verdient daarom meer aandacht!

Erik de Vries

Vlinderplanten in de tuin

Het geslacht *Rhamnus*, waartoe Sporkehout (*Rhamnus frangula*) behoort, bestaat uit ongeveer 100 soorten, waarvan slechts Sporkehout en Wegedoorn (*R. cathartica*) in ons land inheems zijn. *Rhamnus*-soorten komen alleen in de gematigde streken van het noordelijk halfrond voor en zijn bladverliezende heesters tot kleine bomen. De bloemen staan in de bladoksels en zijn door hun grootte, aantal en kleur over het algemeen weinig opvallend.

NAAMGEVING

De naam *Rhamnus* verwijst waarschijnlijk naar een plaatsje met dezelfde naam in Attica, Griekenland, waar de godin van de vergelding Nemesis werd vereerd. De verwij-

In Vlinderplanten in de tuin gaat de auteur in op de wat minder bekende tuinplanten, die voor vlinders van betekenis zijn. Afhankelijk van het seizoen wordt een groep planten onder de loep genomen en daarbij wordt een bepaalde soort belicht. In februari zijn dat de vaste planten, in mei de eenjarigen, in augustus de tweejarigen en in november de bomen en heesters.

zing slaat dan op de giftige werking van planten van het geslacht *Rhamnus*.

De link naar de godin van de vergelding staat in schijnbaar schril contrast met het gebruik van de plant. Delen van Sporkehout en Wegedoorn worden namelijk reeds eeuwen voor allerlei, ook medicinale, doeleinden verzameld. De soortnaam van Wegedoorn (*catharticus* = bloedzuiverend) duidt ook op deze heilzame werking. De plant verliest haar werking pas nadat ze minstens een jaar is gedroogd.

De soortnaam *frangula* duidt op de breekbaarheid van de takken en is afgeleid van het Latijnse woord *frangere* (= breken). Sporkehout heeft vele volksnamen, waarvan een aantal op de een of andere manier naar het gebruik of de giftige werking ervan verwijst: Pijlboom, Bastjes, Bijehout. De laatste slaat op het gebruik van de takken als spijlen in de korven in de bijenhouderij. De meest algemene benaming voor Sporkehout is Vuilboom, vanwege de minder aantrekkelijke geur die de verse plantedelen verspreiden. De naam Sporkehout zelf is afgeleid van sprokkelhout (i.e. 'afgebroken takje').

VOEDSELBRON

De bloemen worden bij Sporkehout gevormd in de bladoksels van de jonge twijgen. Omdat een twijg gedurende het groeiseizoen steeds nieuwe bladeren vormt, duurt de bloei-periode van mei tot september en daarmee is Sporkehout een van de langstbloeiende planten. De bloemen produceren veel nectar; deze heeft een hoog suikergehalte en is bovendien goed bereikbaar. Niet verwonderlijk dat talloze vlinders, bijen en andere insecten de struik weten te vinden.

Twijg van Sporkehout in de nazomer met oude vraatpatronen.
Tekening: Erik de Vries.

Een vrouwtje van de Citroenvlinder kromt haar achterlijf om een eitje op Sporkehout te leggen.
Foto: Henkjan Kievit.

De bloemen worden gevolgd door bessen, die van groen via rood tot zwart kleuren. Omdat de oudste bessen zich onderaan een tak bevinden en de jongste bovenaan, is dit kleurverloop langs de tak mooi zichtbaar. De bessen worden door allerlei vogels gegeten.

Sporkehout is de voedselplant van de rupsen van onder andere de Citroenvlinder (*Gonepteryx rhamni*) en het Boomblauwtje (*Celastrina argiolus*), beide vlindersoorten die zich in een tuin goed kunnen handhaven. De rupsen zijn in de lente aan de hand van de vraatpatronen te vinden en zitten vaak in het bovenste deel van een scheut (omdat daar de blaadjes het sappigst zijn). Vanwege mogelijke belagers bevinden ze zich meestal aan de onderzijde van het blad.

Sporkehout is vaak te vinden in de onderbegroeiing van bossen. Het staat het liefst op een wat zonnig plekje: reden waarom we het vaak in een vooruitgeschoven positie aan bosranden aantreffen. Daarmee vormt de plant voor een soort als het Groentje (*Calophrys rubi*) een ideale ontmoetingsplaats. Dat Sporkehout zo langdurig bloeit, is meegenomen.

Ook voor de Eikepage (*Quercusia quercus*) is Sporkehout een belangrijke nectarplant. Wie nog nooit een Eikepage heeft gezien moet in juli-augustus eens bij een (Eike)bosrand tegen Sporkehout tikken: soms vliegen er wel een stuk of tien vlinders op.

TUINPLANT

Toepassing van *Rhamnus*-soorten vindt voornamelijk plaats in bosplantsoen. Doordat Sporkehout geen opvallende bloemen heeft, wordt hij weinig als sierplant in de tuin gebruikt. Deze plant is echter voor vlinders en ander dieren zo belangrijk, dat hij eigenlijk niet in uw tuin mag ontbreken.

Sporkehout vormt een compact groeiende heester of kleine boom en is regelmatig van opbouw. Het stelt weinig eisen aan de omgeving. Met een maximale hoogte van ongeveer drie meter blijft het ruim 'binnen de perken' en is in een kleinere tuin dus zeker goed toe te passen. Sporkehout leent zich ook voor de aanleg van hagen. Vochtvoorziening en bodemgesteldheid doen nauwelijks ter zake, al heeft deze plant een zwakke voorkeur voor een wat drogere, lichtzure bodem.

VERZORGING

Sporkehout kan worden vermeerderd door de bessen in de herfst te zaaien. Een andere methode is de zaden in vochtig zand een paar weken in het vriesvak van de koelkast te plaatsen en daarna uit te zaaien. Zet de planten ongeveer een meter uit elkaar, voor hagen kunnen drie tot vier planten per meter worden aangeplant.

Omdat de bloei plaatsvindt aan jonge scheuten, komt de snoei niet zo nauw. Sporkehout is één van de planten die beter groeit en bloeit wanneer er vaak in 'gerommeld' wordt.

Oude scheuten geven weinig bloei en kunnen dus worden ingesnoeid, maar beperk de snoei toch zoveel mogelijk tot buiten het groeiseizoen en na de winterperiode, dus in februari - maart. Omdat de poppen van het Boomblauwtje in de strooisellaag overwinteren, mogen de afgevalen bladeren pas worden opgeruimd als de Boomblauwtjes weer vliegen.

RECTIFICATIE

Bij het voorgaande artikel 'Kruiskruiden in de tuin' (Vlinders, augustus 1991) is bij de tekening van de zebrarups de bronvermelding weggefallen. Er had moeten staan: Tekening Henk Hein uit een proefschrift van Diane Prins.

SUMMARY

Rhamnus frangula is a shrub which attracts many species of butterfly, and is therefore ideal for having in public and private gardens.

R. frangula is the food plant of species like *Gonepteryx rhamni* and *Celastrina argiolus*, and the nectar plant of *Quercusia quercus*.